

Pääkaupunkiseudun ateistit ry

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI; www.ateistit.fi

TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 2021

Hyväksytty yhdistyksen vuoden 2022 vuosikokouksessa 19.1.2022

Hallinto ja kokoukset

Jouni Luukkainen oli yhdistyksen puheenjohtaja ja taloudenhoitaja, Kimmo Sundström varapuheenjohtaja sekä Jari Hakkarainen hallituksen jäsen ja sihteeri. Hannu Töyri oli toiminnantarkastaja ja Kalevi Korppi varatoiminnantarkastaja. Sundström oli jäsenrekisterinhoitaja ja juhlapuhujayhdyshenkilö. Hakkarainen hoiti Vapaa Ajattelija -lehden jäsenetutilaukset.

Yhdistyksen vuoden 2021 vuosikokous pidettiin 17.2. Josafatinkadun jalkakäytävällä. Hallituksen kokouksia oli kolme (3.–5.2. sähköpostitse, 9.2. sähköpostitse ja puhelimitse, 17.2.). Jäsenkirjeitä lähetettiin kaksi (9.2., 17.2.).

Jäsenistö

Vuoden lopussa A- eli aktiivijäseniä oli 4 (4) ja K- eli kannattajajäseniä 7 (8) eli yhteensä 11 (12); suluissa vuotta aiemmat luvut. Hiukan epävarmojen jäsentietojen mukaan toimintavuosina 1999–2021 yhdistykseen oli liittynyt 172 jäsentä, joista 5 oli kuollut, 62 eronnut ja 94 erotettu.

Kotisivu ja yhteystiedot

Yhdistyksen kotisivua www.ateistit.fi hoiti FM Janne Vainio, joka valitettavasti kuoli 55-vuotiaana 25.4.2021. Loppuvuoden kotisivu oli vailla verkottajaa. Joka tapauksessa Mitä uutta? -osastossa on 18 päiväystä vuodelta 2021. Sivut ovat tunnettuja Vapaa-ajattelijain liittoa koskevista kriittisistä kannoistaan, uutisistaan ja artikkeleistaan.

Yhdistyksellä on oma sähköpostiosoitteensa ateistit@ateistit.fi.

Yhdistyksellä oli sähköisessä palvelussa seuraavat yhteystiedot: Pääkaupunkiseudun ateistit ry (puheenjohtajan puhelinnumero, yhdistyksen posti-, sähköposti- ja verkko-osoitteet).

Julkaisutoimintaa

Luukkaisella oli 4 kirjoitusta ja Sundströmillä 9 kirjoitusta yhdistyksen kotisivujen osastossa Uutiset ja artikkelit. Sundströmillä näitä kirjoituksia vuosina 2000–2020 on yhteensä 1019. Luukkainen ja Sundström jatkoivat uutisten laatimista vastaista julkaisemista varten. Molemmat kirjoittivat kommentteja tiedotusvälineiden verkkosivuille.

Tukityöllistys

Toimintavuotena yhdistyksessä oli tukityöllistettynä järjestösihteeri Janne Vainio (1.5.2020–30.4.2021).

Puheenjohtaja Jouni Luukkaisen pyrkimykset vaikuttaa uskonnonvapauslainsäädäntöön ja sen käytäntöihin päättäjissä ja viranomaisissa

Kohdat a) ja b) ovat pitkäköjiä, sillä niissä selostetaan aiemmilta vuosilta periytyviä, vielä kesken olevia asioita.

a) Aikuisten perusopetus: yhä jäänyt tilanne

a1) Yhdistyksen lakiesitys vuonna 2017. Perusopetuslain (628/1998) 1 §:n 3 momentin mukaan aikuisten perusopetuksesta säädetään 46 §:ssä. Tämän pykälän alussa taas luetellaan ne muut saman lain säännökset, joita tähän opetukseen sovelletaan. Pykälää on muutettu vain kaksi kertaa. Vuoden 2018 alussa tämän opetuksen rakenne uusittiin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden suuresti kasvaneen perusopetuksen tarpeen tähden. Tällöin luettelosta vain poistettiin viittaus opetuksen sisällöstä säätäneeseen pykälään, ja nimi muiden kuin oppivelvollisten perusopetus muutettiin oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetuksiksi. Oppivelvollisuuslain tultua voimaan 1.8.2021 nimeksi muutettiin aikuisten perusopetus luetteloon puuttumatta. Muutoin 46 §:n sovellettavien säännösten luettelo on alkuperäisessä 23 vuotta vanhassa asussaan, vaikka perusopetuslakiin on tehty monia muutoksia ja lisäyksiä, jolloin on tietysti epäselvää, mitä niistä tulisi soveltaa aikuisten perusopetukseen vai saako niistä soveltaa yhtäkään.

Luukkainen teki 7.4.2017 yhdistyksemme nimissä opetus- ja kulttuuriministeriölle esityksen perusopetuslain 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon muuttamisesta **pykälän yksikäsitteisen sovellettavuuden, yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden** (ja täydensi esitystä 16.4., 24.4. ja 18.8.2017; 19.1. ja 24.1.2018; 9.3., 22.5. ja 26.6.2020; 29.9.2021). Asian (VN/5507/2020) vastuuvastavalmistelijana ministeriössä on hallitussihteeri Kirsi Lamberg.

Esityksemme ehdotti yksityiskohtaisesti perustellen, miten luettelo tulisi saattaa ajan tasalle ja siis yksikäsitteisesti sovellettavaksi. Tämä uudistus olisi täten vain tekninen.

Mutta esityksemme pyrki myös sisällölliseen uudistukseen. Esitimme, että alaikäinen aikuisten perusopetuksen opiskelija käyttää itse puhe- ja päätösvaltaa opinnoistaan huoltajansa sijasta toisin kuin nykyään ja toisin kuin on laita esityksen tekohetkellä tarkoitettussa oppivelvollisten perusopetuksessa. Sama itsenäinen päätösvalta on jo opiskelijoilla lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka niissä opiskelijat yleensä aloittavat opiskelunsa vuotta nuorempina. Tämän esityksemme yhdenvertaisuustavoitteen (ja -menetelmän) perustelu vaati kaikkia kolmea koulutusmuotoa koskevan lainsäädännön ja niille esitettyjen perusteluiden läpikäynnin.

Erityisesti esityksemme tähtää siihen, että alaikäinen opiskelija saisi äskeisen nojalla uskonnollisen asemansa puitteissa itse valita katsomusaineensa (siis yhden pakollisen kurssin uskontoa/elämänkatsomustietoa). Sitenhän on asianlaita lukiossa.

Myös esityksemme sisällölliset tavoitteet ovat toteutettavissa 46 §:n luettelon yhteydessä.

Vastauksessaan 14.7.2017 ministeriö torjui yhdistyksemme esityksen.

Luukkainen yritti edistää lakiesitystämme asiaan liittyvin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehelle niin, että ministeriö joutuisi tarttumaan ainakin teknisin perustein 46 §:ään, ja ainakin aluksi onnistuikin siinä. Ks. a2) alla.

a2) Luukkaisen kantelut vuonna 2017 eduskunnan oikeusasiamiehelle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista.

Luukkainen kanteli samoin 7.4.2017 eduskunnan oikeusasiamiehelle Opetushallitukseen kohdistuen aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Perusopetuslain 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon päivittämättömyys oli johtanut Luukkaisen huomaamiin ongelmiin sekä Opetushallituksen 4.5.2015 antamassa, 1.8.2016 käyttöön otetussa perusteasiakirjassa että Opetushallituksen 6.2.2017 julkaisemassa uuden perusteasiakirjan luonnoksessa, josta yhdistyksemme lausui Opetushallituksen verkkokyselyssä. Ongelmien selvittämiseksi luettelo olisi paras päivittää, ja sitä varten lakiesityksemme (ks. yllä) oli kantelun liitteenä.

Ongelmat säilyivät Opetushallituksen 12.6.2017 antamassa, 1.1.2018 käyttöön otetussa perusteasiakirjassa. Mutta oikea korjaus olisi päivittää 46 § Opetushallituksen esittämän vallitsevan tulkinnan mukaiseksi.

Lopulta monivaiheisen kantelutoiminnan jälkeen apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja siirsi 25.9.2017 kantelun opetus- ja kulttuuriministeriön käsiteltäväksi. Ministeriön oli ilmoitettava päätöksestään tai muista toimenpiteistään asiassa oikeusasiamiehen kansliaan 29.12.2017 mennessä.

Ministeriö antoi 14.12.2017 vastauksen, jossa se toisti yhdistyksemme lakiesityksestä 14.7.2017 antamastaan vastauksesta, että lausuntokierroksella [syksyllä 2016] hallituksen esityksestä 46 §:n muuttamisesta kantelijan esittämiä tulkintaongelmia ei ollut noussut esille. Lisäksi ministeriö esitti arvelun, että 46 §:n tulkinta ja käytänteet olivat oppilaitoksissa ilmeisesti muotoutuneet siten tarkoituksenmukaisiksi, ettei käytännössä kantelussa viitattuja ongelmia ollut havaittu. Onneksi ministeriö itse käytännössä myönsi 46 §:n päivittämättömyyden aiheuttamat tulkintaongelmat, sillä se kertoi tarkistavansa vuoden 2018 alussa voimaan tulevan 46 §:n säännöksen lakiviittaukset [eli siis 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon]. Vastaus päättyy seuraavasti: *Tarpeenmukaiset säännösmuutosesitykset on tarkoitus antaa vuoden 2018*

aikana ja opetussuunnitelman perusteita päivitetään säännösmuutosten mukaisesti.

Opetushallituksen ratkaisut menevät oikeaan suuntaan. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet puhuvat jo nyt varovaisesti yhteistyötä huoltajien kanssa, hylkäävät kasvatuskeskustelut sekä vaikenevat huoltajan vallasta mahdollisessa opetuskielen ja äidinkielenä opetettavan kielen valinnassa. Kanteluissa jäi huomaamatta perusteiden ansiokas omavaltaisuus luvussa oppimisen ja opiskelun tuesta (lakiesityksen täydennys 29.9.2021). Lisäksi, kuten lakiesityksemme täydennykset tammikuussa 2018 palauttivat mieleen, Opetushallituksen asiakirja *Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämäntutkimustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa* (12.1.2018; jo edelliset versiot 16.9.2014 sekä 11.5.2016) sisälsi johdannossaan seuraavan esitystämme tukevan seikan: ”Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää eräin jäljempänä mainituin poikkeuksin kuitenkin oppilas itse.” (Tuollaisia poikkeuksia ei ollut.) Kyseiset valinnat koskevat uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetusta, oppilaitoksen juhlista poistumista uskonnollisten osien ajaksi tai niistä kokonaan pois jäämistä sekä uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin osallistumista tai osallistumattomuutta ja samalla mahdollisiin vaihtoehtoihin tilaisuuksiin osallistumista. Mutta vailla lain turvaa tämä esityksemme päätavoite on uhattuna; ks. c3) alla.

Mutta mitään luvatuista säännösmuutosesityksistä ei ole kuulunut. Siksi Luukkainen on jatkanut toimintaansa. Vuosien 2018–2020 osalta toimintaa on selvitetty yhdistyksen toimintakertomuksessa vuodelta 2020 ja vuoden 2021 osalta alla jaksoissa a3) ja c3). [Vuosina 2017–2021 yhteensä 44 asiakirjaa (213 sivua). Lisäksi mielipidekirjoitus (*Opettaja* 12/2017) sekä lukuisa joukko sähköpostiviestejä.]

a3) Yhdistyksen lausunnot vuonna 2021 perusopetuslain muutoksista. Näitä muutoksia on aina punnittava myös aikuisten perusopetuksen kannalta, ja tällöin on aina huomautettava 46 §:n luettelon päivittämisen tarpeesta.

a3.1) Lukuvuoden 2021–2022 poikkeukselliset opetusjärjestelyt. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti lausuntokierroksen luonnoksesta hallituksen esitykseksi, jolla perusopetuslakiin lisättäisiin ajaksi 1.8.2021–31.7.2022 uusi 20 a § *Poikkeukselliset opetusjärjestelyt*. Luukkainen antoi yhdistyksen puolesta asiasta lausunnon 23.4.2021. Luonnoksessa sanottiin: ”Ehdotettu sääntely ei koskisi perusopetuslain 46 §:n mukaista oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetusta, jossa opetuksessa voidaan siirtyä etäopetukseen voimassaolevan lain 46 §:n 9 momentin mukaisesti.” Lausuntomme huomaut-

ti, että kyseessä on vain aie sulkea 20 a § pois aikuisten perusopetuksesta ja että 20 a § antaisi paremman ateriaedun opiskelijalle, joka olisi siirtynyt Rovaniemeltä etäopetukseen kotiseudulleen Nuorgamiin oppilaitoksen asuntolaan jäämisen sijasta, ja että aie pitää siksi toteuttaa. Siihen ei kuitenkaan riittäisi 20 a §:n pois jättäminen 46 §:n sovellettavien säännösten luettelosta, koska luettelo on muutoin päivittämätön.

Luukkainen antoi 23.5.2021 yhdistyksen puolesta lausunnon eduskunnan sivistysvaliokunnalle itse hallituksen esityksestä (HE 93/2021 vp). Hallituksen esitys ei ollut ottanut aiempaa lausuntoamme huomioon. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastine lausuntoomme sivuutti kritiikkimme eikä pitänyt tarpeellisena lisätä 20 a §:ään uutta momenttia, jossa todettaisiin, että pykälää ei sovelleta aikuisten perusopetukseen.

a3.2) Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti lausuntokierroksen luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta. Esityksellä on välillinen yhteytensä aikuisten perusopetukseen. Erityisesti muutettavassa laissa puhutaan yhteistyöstä huoltajien kanssa, mutta 46 § sulkee edelleen pois tuon lain ja tuon yhteistyön soveltamisen aikuisten perusopetukseen. Luukkainen antoi yhdistyksen puolesta asiasta lausunnon 28.5.2021.

Luukkainen antoi 13.10.2021 yhdistyksen puolesta lausunnon eduskunnan sivistysvaliokunnalle itse hallituksen esityksestä (HE 165/2021 vp). Ministeriön vastine ei ottanut yhdistyksemme näkökohtiin kantaa.

a3.3) Turvallisuus, kuri ja lapsen etu. Kohdan a) ongelman voi kärjistää tässä yhteydessä, ja siksi asiaa on syytä esitellä laajasti.

a3.3.1) Hallituksen esityksen luonnos. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti lausuntokierroksen luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain muuttamisesta. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on täsmentää ja korjata opetus-toimen säännöksiä, jotta kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan voitaisiin puuttua oikea-aikaisesti, vahvistaa oppilaan oikeusasemaa ja turvata kaikkien koulussa toimivien turvallinen oppimisympäristö. Lakeihin lisätään säännös lapsen edusta opetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä.

Luukkainen antoi yhdistyksen puolesta asiasta lausunnon 19.5.2021 ja arvioi luonnosta erityisesti aikuisten perusopetuksen kannalta.

Nykytilan ja sen arvioinnin yhteydessä luonnoksessa todettiin: ”Perusopetuslain 3 §:n mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.” Tähän viitaten eräästä säännöksestä sanottiin, että se ”tehostaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä”. Mutta kyseessä oleva 3 §:n 3 momentti jätettiin vuonna 1998 tarkoituksellisesti pois 46 §:n aikuisten perusopetukseen sovellettavien

säännösten luettelosta (kodeilla pitää nyt ymmärtää alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajia). Se pitäisikin siihen ottaa.

Lausunnossa huomautettiin, että 36 § *Kurinpito* ei kokonaisuudessaan ole aikuisten perusopetukseen sovellettava säännös, vaan 46 §:n 1 momentissa on vain seuraava säännös: ”Opiskelijalle voidaan 36 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla antaa kirjallinen varoitus tai opiskelija voidaan erottaa enintään yhdeksi vuodeksi. Oppivelvollinen voidaan kuitenkin erottaa oppilaitoksesta enintään kolmeksi kuukaudeksi.” Tämä on kuitenkin suppeata verrattuna ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 85 §:ään ja lukiolain 41 §:ään. Erityisesti aikuisten perusopetuksessa ei ole käytössä säännöksiä opiskelijan poistamisesta jäljellä olevan oppitunnin ajaksi eikä opetuksen epäämisestä jäljellä olevan sekä (ehdotetun 36 §:n muutoksen mukaisesti) seuraavankin työpäivän ajaksi, saati kolmen työpäivän ajaksi kuten ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa. Pannaan tässä merkille seuraava kysymys, joka jäi lausunnossa huomaamatta: Jos aikuisten perusopetuksessa opiskelija voitaisiin kuitenkin nykyisellään poistaa jäljellä olevan työpäivän ajaksi, niin voitaisiinko opiskelija poistaa kaikkiaan kolmen työpäivän ajaksi vaiko ehdotetun 36 §:n muutoksen myötä enimmillään seuraavankin työpäivän ajaksi? Edellistä tulkintaa puolustaisi se, että vaikka oppivelvollinen voidaan aina erottaa korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi, niin myös ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa opiskelija, joka ei ole oppivelvollinen, voidaan erottaa enintään yhdeksi vuodeksi. Ilman 46 §:n täsmentämistä eri tahojen oikeusturva on vaarassa.

Lausunnon mukaan nykytilan kuvauksessa olisi todettava, että aikuisten perusopetuksen sääntely on epätäsmällistä, koska 46 §:n alun luettelo muista tähän opetukseen sovellettavista perusopetuslain säännöksistä on päivittämätön.

Perusopetuslakiin esitettiin lisättäväksi 3 a § *Lapsen edun ensisijaisuus*. Lausunnossa todettiin, että tätä ei ole ehdotettu lisättäväksi 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon, vaikka syytä olisi, sillä ehdotetaanhan vastaava säännös lisättäväksi myös ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 2 §:n 2 momenttiin ja lukiolain 2 §:n 2 momenttiin. Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa olisi sanottava, että 3 a § kuuluisi lisätä 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon mutta että luettelon yleisen päivittämättömyyden tähden tätä yksittäisen säännöksen lisäämistä ei olisi syytä tehdä. Lisäksi näissä perusteluissa olisi täsmennettävä, että aikuisten perusopetuksen osalta lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta opiskelijaa. Tällöin 46 §:n luettelon kokonaispäivityksessä 3 a §:n lisääminen olisi ongelmatonta. On huomattava, että 3 a §:n lisääminen luetteloon nyt tuottaisi ongelman esimerkiksi luettelosta perusteetta puuttuvan 47 a §:n *Osallisuus ja oppilaskunta* noudatettavuuden

kannalta. [Kuitenkin 47 a § esiintyy 3 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.] Perusopetuslaissa esitettiin muutettavaksi 36 a § *Menettely kurinpitotasiassa ja erottamisen täytäntöönpano*, joka olisi lisättävä 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon. Luonnoksessa aikuisten perusopetus mainitaan vain tämän pykälän 1 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa: ”Aikuisten perusopetuksessa olevat oppilaat ovat pääsääntöisesti yli 16-vuotiaita.” Tämä on tuotu esille sen momenttiin ehdotetun lisäyksen tarkastelun yhteydessä, että opetuksen järjestäjän tulee kurinpitotoimea harkitessaan ottaa huomioon teon laatu sekä oppilaan ikä ja kehitystaso. Tuollainen aikuisten perusopetuksen maininta antaa ymmärtää, että luonnoksessa väitetään, että momentti olisi aikuisten perusopetukseen sovellettava säännös, vaikka se puuttuu 46 §:n luettelosta. Sellainen on kelvotonta ja mielivaltaista lainsäädäntömenettelyä. Samoinhan voitaisiin väittää, että kasvatustieteiden keskeisistä 35 a §:ää olisi sovellettava aikuisten perusopetukseen, vaikka kasvatustieteiden ei ole ammatillisessa koulutuksessa eikä lukiokoulutuksessa. Vähintään luonnoksen voi ymmärtää väittävän, että ainakin myös 36 a §:n 2 momentti, erityisesti luonnoksessa ehdotetussa muodossa, olisi aikuisten perusopetukseen sovellettava säännös, vaikka sekin puuttuu 46 §:n luettelosta. Tällöin johdetaan uusiin vaikeuksiin, joista seuraavassa.

Luonnoksessa 36 a §:n 2 momenttiin ehdotetun lisäyksen perustelussa sanotaan: ”Erottamistilanteessa oppilaan huoltajan ja koulun välinen yhteistyö tiivistyy ja huoltajan velvollisuus valvoa oppilaan oppivelvollisuuden suorittamista korostuu.” Perustelun viittaus huoltajan ja koulun väliseen yhteistyöhön ja jopa sen tiivistymiseen antaa ymmärtää, että luonnos väittää, että kaikkeen momentissa tarkoitettuun perusopetukseen sovelletaan 3 §:n 3 momenttia.

Yhdistettynä 36 a §:n 1 ja 2 momenttien säännöskohtaiset perustelut väittävät, että 3 §:n 3 momentti olisi aikuisten perusopetukseen sovellettava säännös, vaikka se nimenomaisella tavalla jätettiin pois 46 §:n luettelosta, johon se olisi kyllä syytä lisätä 46 §:n luettelon kokonaisuudessa. Asiaa ei voida hoitaa kuten tässä hallituksen esityksen luonnoksessa. Lausuntonne jatkui: ”Jos hallituksen esitys annetaan 36 a §:n 1 ja 2 momenttien perustelut tällaisenaan sisältävänä, tämän lausunnon laatija tekee esittelijästä rikosilmoituksen ja vaatii, että hänet tuomitaan rikoslain 40 luvun 9 §:n perusteella virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon.”

Lausuntonne mukaan 46 §:n luettelon päivityksen tarpeesta ja selvistä päivityssuunnitelmista olisi kerrottava (tuolloin toistaiseksi tyhjässä) luvussa Suhde muihin esityksiin. (Luku jäikin tyhjäksi. Oikeampi paikkakin olisi ollut luku perusopetuksen nykytilasta ja sen arvioinnista.)

a3.3.2) Hallituksen esitys. Hallituksen esitys (HE 127/2021 vp), joka pu-

huu myös laista tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta, annettiin 16.9.2021. Luukkainen antoi yhdistyksen puolesta asiasta lausunnon 21.9.2021 eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Lausunnotamme todettiin, että esityksessä ainoa viittaus aikuisten perusopetukseen oli terminologisessa 5 §:n 1 momentin muutosehdotuksessa. Edelleen huomautimme, että hallituksen esityksessä olisi ollut asiallista todeta perusopetuksen lainsäädännön ja käytännön nykytilaa ja sen arviointia koskevasa luvussa, että aikuisten perusopetuksen sääntely on epätasua, koska 46 §:n alun luettelo muista tähän opetukseen sovellettavista perusopetuslain säännöksistä on päivittämätön. Valiokunnan olisi syytä korjata mietinnössään tämä arvioinnin puute ja ehdottaa 46 §:n päivittämisestä lausumaa; tämä ilmaisi lausunnotomme tavoitteen. (Rikosilmoituksen uhka ei ollut siis johtanut oikeanlaiseen korjaukseen.)

Lausunto myös kysyi, täyttääkö aikuisten perusopetuksen sääntely perustuslain 2 §:n vaatimuksen, että julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin [ja että kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia; tämä pykälän 3 momentti ilmaisee oikeusvaltioperiaatteen, josta enemmän alla]. On varmaankin ajateltu, että esimerkiksi 36 a § koskee ja sen ehdotetut muutokset koskisivat myös aikuisten perusopetusta, vaikka se ei 46 §:n luettelossa olekaan; mutta julkisen vallan käytön perustuminen sellaiseen kuvitelmaan ei ole lakiin perustumista. Lausunnotamme todettiin, että jos 46 §:n luettelo olisi jo kunnossa, 36 a §:n 1 momentin muutoksen perusteluissa voisi huomauttaa, että aikuisten perusopetuksessa olevat opiskelijat ovat pääsääntöisesti vähintään 16-vuotiaita [tässä perusteluiden suppenemisessahan hallituksen esitys huonontui sen luonnoksesta]. Lausunnotamme on tämän tähden esitetty, että valiokunnan olisi harkittava lausunnotamme pyytämistä perustuslakivaliokunnalta 46 §:n tilanteesta ja sen hallituksen esityksen käsittelylle aiheuttamasta hankaluudesta [valiokunta ei pyytänyt].

Oikeusvaltioperiaatteen merkitys oli lausunnotamme kaiketi ymmärretty väärin vaatimukseksi lainsäädännön hyvästä laadusta. Oikeasti perustuslaissa tämä vaatimus sisältyy siihen, että ministerin tulee nauttia eduskunnan luottamusta, että äänestäjät voivat vaihtaa kansanedustajat ja tässä lausunnotamme tilanteessa ennenkaikkea siihen, että (118 §) virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta ja että erityisesti esittelijä on vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole jättänyt päätökseen eriävää mielipidettä.

Lausunnotamme mukaan perustuslakivaliokunnalla voisi olla sanottavaa siitäkin, että uutta 3 a §:ää lapsen edun ensisijaisuudesta [”Perusopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.”] ei hallituksen esityksessä ehdoteta lisättäväksi 46 §:n luetteloon

(nykyisellään vielä vasta periaatteellisesti). Eikö Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimusta tältä osin halutakaan korostaa myös aikuisten perusopetuksessa oppivelvollisuutta suorittavien suhteen? [Lausunnon ajattelutavan mukaan lisäys olisi toisaalta tehtävä, jotta 3 a § koskisi myös aikuisten perusopetusta, mutta lisäys olisi toisaalta mahdotonta tehdä luettelon nykyisen päivittämättömyyden tähden. Nähtäväksi jää, selviääkö sivistysvaliokunta mietinnössään kunnialla tästä ongelmasta. Merkitään muistiin, että ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin, lukiolakiin ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin säännös ehdotetaan lisättäväksi seuraavassa muodossa: ”Koulutusta alle 18-vuotiaalle opiskelijalle suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.” Säännöstä on perusteltu ensisijaisesti perusopetuslain 3 a §:n yhteydessä, jolloin esimerkkinä lapsen edun ensisijaisuuden huomioonottamisesta mainitaan osallisuutta ja oppilaskuntatoimintaa säätelevä lain 47 a §, joka taas tulisi lisätä 46 §:n luetteloon.]

Lausuntomme käsittelee laajasti vaatimusta yhteistyöstä huoltajien kanssa, johon lakiehdotusten perusteluissa viitataan tavan takaa. Sen tulisi silloin koskea myös aikuisten perusopetusta, jolloin sitä koskevaan perusopetuslain säännökseen tulisi viitata 46 §:n luettelossa. Mutta lausunnon mukaan luettelon päivittämättömyyden tähden vaatimusta ei voisi säätää tällä yksinkertaisella tavalla.

Luukkainen antoi 22.9.2021 yhdistyksen puolesta hallituksen esityksestä lausunnon eduskunnan perustuslakivaliokunnalle, jonka oli joka tapauksessa annettava lausunto sivistysvaliokunnalle, vaikka odotettavasti oli, että lausuntomme jäisi vain kansalaiskirjeeksi, kuten jäikin. Lausuntomme mainitsi, että perusopetuslakiin lisättäväksi ehdotettua 3 a §:ää lapsen edun ensisijaisuudesta ei ole ehdotettu lisättäväksi 46 §:n luetteloon vastoin perustuslain 6 §:ää yhdenvertaisuudesta ja 2 §:n 3 momenttia julkisen vallan lakiin perustuvuudesta. Lausunnon mukaan velvoite yhteistyöstä alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajien kanssa olisi johdonmukaisuuden [ja yhdenvertaisuuden] vuoksi syytä säätää kattavaksi. Huoltajiin viitataan monessa kohdin hallituksen esityksessä kuten erityisesti perusopetuslain 46 §:n luetteloon sisältyvän 29 §:n muutettavaksi ehdotetussa 7 momentissa ja samoin lukiolain 42 §:n muutettavaksi ehdotetussa 1 momentissa, jossa ei ole rajoitettu nuorille tarkoitetun oppimäärän mukaan järjestettävään lukiokoulutukseen.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 2.12.2021 ei puututtu aikuisten perusopetukseen. Oikeusministeriön edustajan lausunnossa oli 46 §:n luettelon vajaavuus erään säännöksen osalta huomattu enemmittä pohdinnoita. Toisen asiantuntijan lausunnossa oli aikuisten perusopetukseen viitaten [ilmeisesti: perusopetusta, mutta ei silti aina oppivelvollisuusopetusta] huomautettu,

että säännös lapsen edun ensisijaisuudesta olisi ollut selkeämpää sisällyttää oppivelvollisuuslakiin koulutusmuoto kohtaisten lakien sijasta. [Silloin 46 §:n luettelon päivittämättömyys ei olisi haitannut!]

b) Uskonnon ja elämäkatsomustiedon keskinäinen valinnaisuus 18 vuotta täyttäneille lukion opiskelijoille

b1) Lainsäädännön yllättävä tilanne. Niin 1.1.1999 voimaan tulleen edellisen lukiolain kuin 1.8.2019 voimaan tulleen nykyisen lukiolain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta säättävän pykälän viimeisen momentin mukaan opiskelijalle, *joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään*, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Sananmukaisesti otettuna tässä kursivoitu ehto olisi ankara, sallimatta päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana. Mutta yhtäpitävästi 1.1.1999 – 31.7.2019 voimassa olleen lukioasetuksen 31.12.2017 saakka voimassa olleen opintojen aloittamisajankohdan määritelmän antaneen 15 §:n 2 momentin mukaan myös sellaisen opiskelijan katsottiin aloittaneen opintonsa vasta 18 vuotta täytettyään, joka tosiasiallisesti oli aloittanut ne alle 18-vuotiaana mutta joka saman tai toisen koulutuksen järjestäjän opetuksessa jatkoi niitä 18 vuotta täytettyään, kunhan näistä opinnoista oli kulunut vähintään vuosi. Nyt kuitenkin tämä lieventävä säännös kumottiin 1.1.2018 voimaan tullen valtioneuvoston yleisistunnon 26.1.2017 tekemällä lukioasetuksen muutoksella, mutta kyseessä oli ilmeinen erehdys. Muutos tehtiin perusteluna se, että erään 1.1.2017 voimaan tulleen lukiolain muutoksen tähden määritelmää ei enää siinä kohtaa lukiolakia tarvittu eikä tarvittu eräessä toisessaakaan, lukiokoulutuksen rahoitusta koskevassa laissa 1.1.2018 alkaen (molempien muutosten taustana oli hallituksen esitys HE 206/2016 vp; tästä alempana), mutta tällöin ei huomattu, että toisaalla, uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen osalta, sitä olisi kuitenkin edelleenkin tarvittu.

Erehdyksen yhtenä korjauksena olisi paluu vanhaan käytäntöön, mutta perustuslain nojalla se vaatisi opintojen aloittamisajankohdan määritelmän nostamisen asetuksen tasolta lain tasolle, yllä kursivoidun tekstin tilalle. Mutta tällöin määritelmä olisi perusteltava, mitä ei tehty lukioasetusta säädettäessä ja mikä nyt tuntuisikin vaikealta. Vuodet 1994–1998 aikuislukiossa, kuten myös aikuisten perusopetuksessa, kaikille opiskelijoille, myös alle 18-vuotiaille, uskonto ja elämäkatsomustieto olivat keskenään valinnaisia, mutta lukiolaissa alle 18-vuotiailta tämä vapaus vietiin ja 18 vuotta täyttäneiltäkin opiskelijoilta ehtoa ankaroitettiin pelkästä ikäehdosta; aikuisten perusopetuksessa ehdoksi säädettiin pelkkä 18 vuoden iän täyttäminen. Lakeihin otettiin kuitenkin aiemmin opintonsa aloittaneita koskeva siirtymäsäännös. (On myönnettävä, että eduskunta voisi palauttaa lukiolakiin vanhan käytännön vaadittavana perusteluna vaikkapa ”yhteiskunnalliset syyt”.

Yhdistyksellemme taas käypä yhteiskunnallinen syy, vaikka se jäisi lausumatta, olisi ”uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien opiskelijoiden suojeleminen”, nimittäin elämäkatsomustiedon olemassaolon suojeleminen muussa tapauksessa uhkaavalta uskontotiedolta, mikä on yhdistyksemme vähimmäisvaatimus.)

Korjauksena voisi olla myös sananmukaisen tulkinnan omaksuminen, mutta sekin vaatisi hallituksen esityksen aiemmin opintonsa aloittaneita koskevasta siirtymäsäännöksestä ja ankarana tulkinnan tähdentämisen ja perustelut sille — taas mahdottomia tehtäviä.

Kolmas, yksinkertaisin ja perustelluin korjaustapa olisi ehdon lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään aloittamisesta korvaaminen ehdolla 18 vuoden iän täyttämistä. Tähän johduttaisiin huomaamalla, että vaatimuksella opintojen vähintään vuoden ajan keskeytyneenä olemisesta haluttiin tietysti pitää opiskelijat mahdollisimman pitkään uskonnonopetuksessa, ja nyt tämä vaatimus on poistunut, olkoonkin, että pelkän huolimattomuuden tähden.

Itse asiassa ankara sananmukainen tulkinta ja täysi valinnanvapaus ovat keskenään symmetrisiä vaihtoehtoja lukioasetuksen muutoksen jälkeen, ja perusoikeusmyönteisyys opiskelijaa kohtaan asettaa jälkimmäisen vaihtoehdon etusijalle. Sen voi siis ajatella olevan vallitseva laintulkinta.

b2) Luukkaisen yritykset lukiolain korjaamiseksi. Ei ole selvää, että yhdistyksemme kannattaisi toimia niin, että 18 vuotta täyttänyt valtionkirkkoon kuuluva lukion opiskelija, jolle kirkon jäsenyys on siis vapaaehtoinen, saisi valita elämäkatsomustiedon uskonnon sijaan. Sellainenhan voisi yllyttää kaikille pakollisen uskontotiedon ajajia. Mutta kyseessä olisi toisaalta jo vallitseva lainsäädännön tulkinta, ja lukiolaki olisi joka tapauksessa täsmennettävä. Kyseessä olisi teknisluontoinen muutos, joka ei välttämättä edes kovin suurta opiskelijajoukkoa koskisi. Siksi Luukkainen tarttui toimeen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tietoon asia oli mennyt jo kohdassa a1) tarkastellussa lakiesityksessämme, mutta ehkä se jäi siellä huomaamatta.

Luukkainen yritti keväällä 2018 uutta lukiolakia säädettäessä vaikuttaa asiassa yhdistyksen lausunnoilla hallituksen esityksen luonnoksesta ja itse hallituksen esityksestä (HE 41/2018 vp), mutta turhaan.

Luukkainen teki heti sivistysvaliokunnan mietinnön ilmestymisen päivänä 1.6.2018 oikeuskanslerille kantelun lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamisen esittelystä valtioneuvoston yleisistunnossa 26.1.2017 tavoitteenaan saada virallinen, rehellinen myöntö sille, että se oli tehty virheellisin perustein. Toisena tavoitteenaan hänellä oli sitten saada virhe korjatuksi eli lukiolain säännös uskonnon ja elämäkatsomustiedon osittaisesta valinnaisuudesta täsmennetyksi viimeistään uudessa lukiolaissa, mutta jo tuolloin voimassa

olleessakin lukiolaissa, mieluummin juuri yllä kuvatulla perustelluimmalla eli täyden valinnanvapauden antavalla tavalla. Mutta oikeuskanslerin 22.8.2018 antama vastauksen mukaan asiassa ei muka ollut tullut esille sellaista seikkaa, johon oikeuskanslerilla olisi oikeudellinen peruste puuttua, joten kantelu ei ollut johtanut toimenpiteisiin. Edes selvitys- ja lausuntopyyntöä opetus- ja kulttuuriministeriölle (tai tuossa vaiheessa vielä esittelijänä toimineelle ministeriön virkamiehelle) ei ollut tehty.

Luukkainen kanteli oikeuskanslerille kaikkiaan neljästi, mutta turhaan. Eri-tyisesti kolmannen kerran Luukkainen kanteli 31.10.2018 valtioneuvoston asetusten 45–46/2017 esittelystä 26.1.2017 huomattuaan, että esittelystä oli virheellisesti unohdettu ottaa huomioon myös 1.1.2017 voimaan tullut lukiolain siirtymäsäännös taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon opetuksen pakollisuudesta vuoden 2016 loppuun mennessä alle 18-vuotiaana opiskelunsa aloitaneille opiskelijoille (nimittäin myös aikuisille säädetyn oppimäärän mukaan opiskeltaessa, jolloin ne ovat muutoin vapaaehtoisia 1.1.2017 alkaen hallituksen esityksen 206/2016 vp tavoitteen mukaisesti). Neljänteen kanteluun tuli oikeuskanslerinviraston vastaus 16.12.2020. Kaikki vastaukset oli esitelty vanhempi oikeuskanslerinsihteerin Minna Ruuskanen. Yllä mainittu siirtymäsäännös oli voimassa 31.7.2021 asti.

b3) Lupaus ongelman kirjaamisesta. Ongelma luvattiin kertoa kohdassa c4) mainitussa selvityksessä.

c) Yhdistyksen lausunnot. Yllä kohdassa a3) mainittujen lausuntojen lisäksi yhdistys antoi seuraavat lausunnot.

c1) Koulutuspoliittisen selonteko. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi lausuntoja luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Luukkainen antoi yhdistyksemme lausunnon 19.1.2021. Selvää oli, että lausuntomme ei voisi vaikuttaa selonteon sisältöön, jonka on oltava eduskunnan hyväksyttävissä. Mutta lausuntomme arvosteli koko kasvatus- ja koulutusjärjestelmää ateisminvapauden näkökulmasta. Samalla saatoimme kertoa perusopetuslain ja lukiolain kahdesta täsmentämistä vaativasta säännöksestä eli yllä olevista kohdista a) ja b). Tärkeintä oli korostaa yhdistyksemme ehdottomasti vastustaman uskontotiedon tai muun sellaisen ”yhteisen katsomuskasvatuksen” vaaraa. Sellainen myös vähentäisi tavoiteltua maamme kansainvälistä houkuttelevuutta.

c2) Virkavalan poisto virkamieslakia muutettaessa. Valtiovarainministeriö pyysi lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi virkamieslain muuttamisesta. Luukkainen lausui asiasta yhdistyksen puolesta 24.4.2021. Esitykseen sinänsä liittymättömänä asiana lausunto vaati, että lain 70 §:n pitäisi puhua vain virkavakuutuksesta, ei enää sen ohella virkavalasta.

c3) Opetushallituksen ohjeluonnos. Opetushallitus esitti valitsemilleen tahoille pyynnön lausua luonnoksista Opetushallituksen ohjeiksi koskien katsomuskasvatuksen ja uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen sekä yhteisten juhlien ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä. Luukkainen onnistui kuitenkin lausua asiasta yhdistyksemme puolesta 21.4.2021. Laaja lausuntomme kommentoi järjestyksessä jokaisen neljän ohjeen (varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, lukio, ammatilliset oppilaitokset) jokaista lukua ja kaikkia havaittuja lyönti- ja kielivirheitä (jotkin niistä ovat olleet sitkaita). Lausuntomme toteaa, että kantamme itse asiaan on ollut kriittinen, sillä kommenttimme olisi ollut tarpeeton vasta, kun näihin ohjeisiin ei enää olisi tarvetta — nimittäin tilanteessa, jossa valtio olisi tunnustuksen/maallinen/sekulaari eli kirkko olisi erotettu valtiosta ja kaikenmuotoinen uskonnonopetus ja uskonnollinen kasvatus olisi lakkautettu julkisen vallan kasvatuksesta, opetuksesta ja koulutuksesta.

Vaadimme palautettavaksi esi- ja perusopetusta koskevan ohjeen johdantoon virkkeen, että aikuisten perusopetuksessa valinnoista päättää kuitenkin opiskelija itse. Luonnoksesta oli poistettu vastaava voimassa olevan ohjeen virke; ks. a2). Korostimme, että perusopetuslain 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon päivitys on aina laiminlyöty ja että päivitys olisi syytä rakentaa alaikäisen opiskelijan omalle päätösvallalle huoltajan päätösvallan sijasta.

Vaadimme ohjeistettavaksi, että lukiokoulutuksessa opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa; ks. b1). Perustelimme tätä vaatimustamme tarkemmin 8.7.2021 ja 11.7.2021.

Ohjeita ei ole vielä vahvistettu.

c4) Katsomusaineselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteen *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon uudistamistarpeita selvitetään* (19.8.2021) mukaan dosentti, yliopistonlehtori Eero Salmenkivi ja lehtori Vesa Åhs toteuttavat ministeriön toimeksiannosta katsomusaineiden (uskonnon ja elämäkatsomustiedon) opetuksen uudistamista koskevan selvityksen. Selvitys koskee perusopetusta ja lukiokoulutusta, mutta siinä huomioidaan myös vaikutukset ammatilliseen koulutukseen. Selvityshenkilöiden tulee luovuttaa esityksensä OKM:lle viimeistään 28.2.2022.

Yhdistyksemme edustaja kutsuttiin etätapaamiseen 8.9.2021. Luukkainen osallistui. Jokaisella viidellä kutsutulla yhdistyksellä oli 15 minuutin puheenvuoro, josta voitiin vielä keskustella 5 minuuttia. Luukkainen kirjoitti 6.9.2021 listan kriittisiä kommentteja vinoutuneesta luonnoksesta ”Kysely katsomusopetuksen järjestämisestä Suomessa”. Tapaamisessa hän luki ääneen yhdistyksemme lausunnon, joka puolusti uskonnonopetuksesta täysin erillistä elämäkatsomustietoa. Jälkimmäinen ei ole antanut aihetta tälle selvityk-

selle, vaan edellisen ongelmat. Tapaamisen jälkeen hän lähetti nämä kaksi kannanottoa selvittäjille ja vielä 10.9.2021 lausunnon jatkon.

Tapaamisen aluksi Salmenkivi kertoi, että selvitystehtävän oli antanut keväällä silloinen opetusministeri Jussi Saramo ja että selvitys on pienimuotoinen, kun heitä selvityshenkilöitäkin on vain kaksi ja hekin tehtävässään sivutoimisia. Toivottavasti selvitys ei johdakaan mihinkään, ikävään.

Puheenvuoroni jälkeen Salmenkivi kertoi, että mainitsemani, yllä kohdassa b) selostamani ongelma on ministeriön tiedossa, että selvittäjiä oli pyydetty siihen puuttumaan ja että ainakin siihen tulee selvityksessä korjaus. Siihen selvitys toivottavasti jääkin.

Myöhemmin yhdistyksellemme toimitettiin ”Kysely katsomusaineiden opetuksen uudistamisesta Suomessa”. Se oli kutakuinkin luonnoksensa mukainen. Luukkainen vastasi 12.11.2021. Parhaana pidimme omaa malliamme, jossa kaikki katsomusopetus on poistettu julkisen vallan opetuksesta. Tarjotuista malleista mielestämme paras oli se nykyisestä perusopetuksen ajaneista poikkeava malli, jossa esimerkiksi lukion tapaan etiikka (filosofia) opetetaan yhteisenä ja muu katsomusopetus säilyy erillisenä. Tähän johti seuraava, vastaukseen mahtumaton pohdintamme: Etiikka (filosofia, tarvittaessa lasten filosofoinniksi ymmärrettynä) olisi tunnustuksetonta. Sen laajuus ja paikka tuntijaossa olisivat ainakin ensi alkuun joustavia tekijöitä, mikä olisi mallin suuri etu. Ryhmäytymisvaiheisiin keskitettynä vähäinenkin oppituntimäärä olisi merkittävä.

c5) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden luonnos. Opetushallitus esitti avoimen pyynnön antaa lausuntoja luonnoksesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteiksi. Taustana on varhaiskasvatukseen lisättävä lapsen oikeus kolmiportaiseen tukeen. Luukkainen antoi yhdistyksemme lausunnon 25.11.2021. Vastustamme varhaiskasvatuksen yhteistä katsomuskasvatusta. Esitimme koko sitä koskevan jakson poistamista. Jaksoon oli lisätty kaksi virkettä. Mielestämme väite katsomuskasvatuksen yleissivistyksellisyydestä on valheellinen, ja uskonottomuutta on kuvattava erityisesti tieteellisenä maailmankatsomuksena (eli lapselle ymmärrettävästi: ”uskonnot ovat pötyä”).

Kimmo Sundströmin kirjoitussarja vaihtoehtoisista hautausmaista

Kimmo Sundström on vuosien mittaan julkaissut yhdistyksen kotisivun Uutiset ja artikkelit -osastossa vaihtoehtoisia hautausmaita koskevan artikkelisarjan. Toimintakertomus vuodelta 2020 sisältää hänen laatimansa tämän sarjan esittelyn. Esittelyssä kuvataan: i) tutkimuskohde, ii) lähteet, iii) matkat, iv) sarja (toistaiseksi 98 artikkelia), v) vuosina 2007 ja 2012–2020 ilmestyneet hautausmaakirjoitukset, vi) vuosina 2007–2020 ilmestyneet kirjoitukset vainajien hyvästelyhuoneista sairaaloissa (toistaiseksi 7 artikkelia).

Hän päivitti vuonna 2021 seuraavat kolme hautausmaakirjoitustaan:

Vanhankylänmaan hautausmaa Kotkan saaristossa (7.7.2017)

Muslimien hautausmaa Jyväskylässä (13.8.2020)

Imam Hossain islamilaisen yhdyskunnan hautausmaa Jyväskylässä (14.8.2020)

Kimmo Sundströmin hanke ateistisen esinekulttuurin eteen

Uusi toimintalohko on esinekulttuuri, joka on siirtynyt yhdistyksemme tehtäväksi Kimmo Sundströmin johdolla. Yhdistyksemme kehittää, vuokraa ja myy ateistiseen esinekulttuuriin lukeutuvia tuotteita. Tietoja ja valokuvia näistä on yhdistyksen kotisivun osaston <Palvelut ja avustukset> alaosastossa <Hautapaikat ja myyntituotteet>.

Tuotteisiin kuuluvat

- * tuhkauurnat;
- * hautakiviin tai uskonottomien hautausmaiden rakennuksiin ja rakenteisiin kiinnitettävät liekkimaljat;
- * liekkimaljan esittävät puuvaakunat;
- * Noitaneito-patalaput;
- * uskonottomien hautajaiskukkakortit (2016);
- * uskonottomien (ajatuksellisesti) väliaikaiset (2018) ja pysyvät hautamustomerkit;
- * merkkitikut uskonottomien haudoille tai muihin tarkoituksiin (2018);
- * A-telineet esittelytoimintaa varten (2018). — Kun aamulla avaat ateistikaavilasi tai -kirjakauppasi, kirjoita tähän liidulla päivän parhaat tarjoukset ja aseta teline liikkeen edustalle :);
- * banderollikepit (2019);
- * puheenjohtajan nuijat (2019);
- * äänestysuurnat (2019);
- * mielenosoitustaulut (2020).

Valokuvia ja lisätietoja yhdistyksemme kotisivun Uutiset ja artikkelit -osaston artikkeleissa <Ateistinen esinekulttuuri kehittyi (14.10.2018)> ja <Ateistien esinekulttuuriin A-teline (19.11.2018)>. Kaikki tuotteet kertovat uskonottomasta esine- ja tapakulttuurista. Tällaisia tuotteita ei toistaiseksi ole ollut markkinoilla laajemmin ja tehdasvalmisteisina, sillä kulttuurin muutos ja kasvu vie aikaa.

Juhlapuhujien tuki

Yhdistys tuki kulukorvausten muodossa Uskonottomat juhlapuhujat ry:n jäseniä, pääkaupunkiseudulla toimivia puhujia ja harkinnanvaraisesti muitakin, kuitenkin erityisesti aloittelevia puhujia (1.1.2020 alkaen enintään 140 euroa/puhetapahtuma ja enintään 1400 euroa kalenterivuodessa/puhuja).

Jäsenmaksut

Jäsenmaksut olivat A- eli aktiivijäseneksi hyväksytyltä 33 euroa ja K- eli kannattajajäseneltä 35 euroa. Yhdistys tilasi jäsenmaksuun sisältyvänä Vapaa Ajattelija -lehden jäsenelle.

Talous

Yhdistyksen taloudellinen tilanne oli tasapainoinen. Tuloslaskelma vuodelta 2021 oli 73,44 euroa alijäämäinen. Tase 31.12.2021 oli 1884,08 euroa. Yhdistyksen talous perustuu jäsenmaksujen ohella lahjoitukseen sekä ajoittain myös palkkatukeen.